KARSAI GYÖRGY

ÁGYBAN, PÁRNÁK KÖZT...

Molière: A képzelt beteg – Budapest Bábszínház

Akár lényegtelen filológiai adatnak is tekinthetjük, hogy Molière *A képzelt beteg* 1673. február 17-i előadásán egyszer csak rosszul lett, összeesett, és néhány órával később meghalt. Ötvenegy éves volt, a címszerepet alakította, Argant. Argan beteg. Nagyon beteg. Hogy pontosan mi baja van, nem lehet tudni – Molière-nél persze semmi, csak éppen ebbe is bele lehet halni... Annyi orvosi képzettség nélkül is bizonyossággal megállapítható, hogy egy igen kifejlett stádiumú hipochondria mindenképpen diagnosztizálható nála.

Természetesen ebben az esetben, Alföldi komédiaszínpadán kézenfekvő megoldás, hogy az anyagcsere – hogy is mondjam? – leglátványosabb és leghallhatóbb elemeit kell (?) láthatóvá és hallhatóvá tenni, s a hatás nem maradhat el. Alföldi nem is kíméli nézőit, vastagon és ékesszólón zúdítja nyakunkba a Bognár Róbert invenciózus fordításában elfostosodásnak nevezett kórkép minden elemét. Azt ugyan nem sikerült első hallásra megértenem, mennyiben hozott újdonságot a korábbi, elérhető fordításokhoz képest az új szövegváltozat, de gördülékeny, jól mondható szöveg született (az olyan „kiszólások", mint a rendező vagy szerző nevének beleszövése a pergő párbeszédekbe, inkább a próbafolyamat és később az előadásba beépített improvizáció eredményei, gondolom).

Nyilvánvalóan van az egész rendezésben egy jó nagy adag polgárpukkasztási szándék – főleg a játék első harmadában, talán hogy a kevésbé strapabíró nézők még idejében elhagyhassák a termet –, de ne hagyjuk magunkat félrevezetni, ez csak a „külcsín": fontosabb, finomabb hangolású és mélyebb gondolatokban gazdag ez az előadás! Ha túljutunk ezen az első, sokkoló húsz percen, gyönyörűen megkomponált jelenetek sorát kapjuk. Ilyen például Argan feleségének, Bélinenek (Pallai Mara) férje halálán való diadalmas örömködése és lebukása, vagy Argan fívére, Béralde (Pethő Gergő) fellépése és hirtelen, apró bábok formájában történő „megsokszorozódása", de ugyanígy remek Toinette (Spiegl Anna) cserfes, végig tökéletesen egyensúlyban tartott szolgálójának minden egyes zsémbes-szeretetteljes jelenése is – őszintén remélem, hogy csak az indítás ürítés-jelenetei keltették fel bennem a gyanút, hogy a Toinette névből mintha egyszer-egyszer szójátékot szeretne formálni Argan (Ács Norbert) és Béline…

Alföldi arra helyezi a hangsúlyt, ami egy bábszínházban a legkézenfekvőbb: az ember bábszerűségére és a bábok emberszerűségére. Ezen pofonegyszerű, evidens tétel számtalan variációját zongorázza végig, mégpedig legtöbbször rendkívül szórakoztató módon. Vannak jobb és kevésbé sikerült megoldások: nekem sok volt Argan beöltöztetése valamiféle egész

testre készült fémkalodába, amely a hosszúra nyúló jelenet végére aránytalanul bonyolult, a karokat, lábakat, mellkast külön-külön összekapcsoló, nyilván szándékosan ormótlan és csúnya fémkeret lett, amelyben valóban nagyon kényelmetlen lehet akár csak megmozdulni is, s ugyanígy feleslegesen sok, hosszú volt az egész testét befedő fóliába tekerése is. Hogy a kényszerített antennás fej- és nyakpántról már ne is beszéljünk, amely a jobb memóriával – és megfelelő életkorral – rendelkező nézőben óhatatlanul a néhai miniszterelnök, Horn Gyula emlékezetes balesete után hónapokon át hordott furcsa, koronaszerű fejpántszerkezetét idézte fel. De fenntartás nélkül dicsérhető az előadás komédiarétegének csúcspontját jelentő Decretenus orvos dinasztia, apa és fia (Pethő Gergő és Kemény István) jelenetének bábos megoldása: a színészek nem bábokkal, de mozgásukkal, fej-, kéz-, láb- és felsőtest-tartásukkal érzékeltették a stupid, csak a hozományt megcélzó állandósult mohóságot. Ehhez társult a remekül kitalált és kivitelezett, már-már maszkként működő torz, bibircsókos, szörnyen pattanásos arc, szövegben pedig a tartalmatlan orvosi handabandázás. Hoffer Károly bábjai egyébként is mindvégig remekül működnek: miniatürizált emberszereplőkként kapcsolódnak a játékba, hol egy lehetséges álomvilágot teremtve meg – olykor mintha csak a beteg Argan látomásai lennének –, máskor a történet mesejellegét emelve ki.

Mi? Molière: A képzelt beteg
Hol? Budapest Bábszínház
Kik? Ács Norbert, Pallai Mara, Pájer Alma Virág e.h., Pethő Gergő, Barna Zsombor e.h., Kemény István, Blasek Gyöngyi, Tatai Zsolt, Spiegl Anna / Fordította: Bognár Róbert / Dramaturg: Vörös Róbert / Bábtervező: Hoffer Károly / Díszlet- és jelmeztervező: Zöldy Z. Gergely / Zeneszerző: Bella Máté / Rendező: Alföldi Róbert

Alföldi most mindenek felett a műfajról gondolkodik és beszél, az érdekli, hogy a bábszínházi feltételek milyen lehetőségeket rejtenek a komikum – és a tragikum? – elmélyítésére. Ebből következően a fent említett, sokkoló kezdés rémálomjelenete megadja az egész előadásnak nemcsak az alaphangját, de célkitűzését is: a *hatáshatárokat* boncolgatja Alföldi. Argan ágya felett ormótlan, hatalmas gyomor (és/vagy szív?) függ – amelynek felénk fordított részén azért pontosan kivehető egy Argan/Ács Norbert-portré! –, s amikor a beteg fetrengéséből talpra tántorog, és megérinti ezt a valóságos, vöröses barna plaszticitásában egyszerre undort és komikus hatást keltő, itt-ott kitüremkedésekkel ékes valamit, annak barna, folyékony tartalma széles sugárban fröccsen szét mindenfelé. Döntsd el, kedves Néző, belemész-e ebbe a játékba, elfogadod-e, hogy ebben *A képzelt beteg*ben nem a történetmesélésre kell figyelni, hanem önmagunkra, arra, hogyan hatnak ránk Alföldi ötletei, Hoffer bábjai és a színészi alakítások. És e területen valóban sokat, nagyon sokat ad ez az előadás. A bábfigurákban rejlő adottságok, amilyen például a mozdulatra készség versus mozdulatlanság, érzelmektől elzárkózás versus indulatkitörés, az életkorba és testi állapotba rögzítettség versus korlátlan mozgásszabadság – hogy csak néhányat emeljünk ki az Alföldi színpadán felvetett kérdések közül – mind olyan *lehetőségek,* amelyek igencsak megihlették Alföldit. Az előadás legfőbb értéke éppen ezért ez az ötletparádé, ahol az Alföldi–Hoffer páros igazán elemében van, a néző pedig csak győzze felfogni és feldolgozni a folyamatosan érkező vizuális poénözönt. A színészeknek ebben a rendezői felfogásban értelemszerűen éppen annyit kell visszavenniük alakításuk gesztusrendszeréből és a hangjukból, amennyit a báboknak nyerniük kell, hogy a legjobb esetekben – Spiegl Anna, Pethő Gergő, Kemény István – a lehető legteljesebb legyen az eggyé olvadás ember és báb(ja) között. Akinek nincs ilyen súlyú báb-megfelelője, az előtt szabad a pálya, felszabadultan komédiázhat: Ács Norbert remek Argan, időnként maga válik önmaga báb-megfelelőjévé. Kellően nyűgös és kétségbeesett, naiv és gonosz, önző és kiszolgáltatott: szép ívű alakítás. A szerelmespár, Angélique (Pájer Alma e.h.) és Cléante (Barna Zsombor e.h.) története ebben az előadásban csak kiegészítés, „kötelező kúr", amelyet – ha már Molière beleírta a drámájába – illetlenség lenne kihagyni: mindkét fiatal színész kiválóan teljesít, egymás iránti szerelmük hihető; nem ők tehetnek róla, hogy az argani zsarnokságnak kiszolgáltatottságuk most nem olyan fontos, hogy arra izgalmas konfliktust lehetne építeni.

A háromosztatú nézőtér szemből és két oldalról fogja közre a Zöldi Z. Gergely tervezte játékteret – ugyanő tervezte a dráma megírásának idejét megidéző, korhű, szép jelmezeket is. A hatalmas ágy olyannyira kitölti a színpadi teret, hogy körülötte éppen csak elférnek a keskeny járások, míg a hátsó falon a sokfunkciós ajtóra látunk (már persze azok a szerencsések, akik tudták, hogy a középső szektorból lehet mindent látni). Izgalmas, kellően intim, ugyanakkor látványosan bejátszható tér keletkezett, ahol a hatalmas dunyhák és párnák, ha kell, búvóhelyül szolgálnak és elrejtenek, ha kell, labirintussá, majd (párna)csatatérré vagy ravatallá válnak. A teret a hátsó fal mentén sormintaként díszítő, fedővel takart küblisor baljós fenyegetés játszóknak s nézőknek egyaránt – persze nem is marad el az egyik tartalmának kiborítása (nem kis riadalmat keltve a gyengébb idegzetű nézők között). Bella Máté zenéje pontos aláfestésül szolgál az előadás hangulatához.

Fotók: Éder Vera